

LIITE 15 (Sisäministeriön julkaisuja 2022:17)

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa

Tuomas Puukko ja Saija Fält, Länsi-Uudenmaan
pelastuslaitos

Sisäministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Sisäministeriö
CC BY-SA 4.0

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa

Julkaisija Sisäministeriö

Tekijä/t Tuomas Puukko ja Saija Fält

Toimittaja/t Tuomas Puukko ja Saija Fält

Yhteisötekijä Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos

Kieli suomi

Sivumäärä 24

Tiivistelmä Ensihoito- ja pelastustehtävillä kohdattavien vaara- ja uhkatilanteiden määrä on noussut tasaisella vauhdilla viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Merkittävässä määrässä raportoiduista vaara- ja uhkatilanteista on ollut mukana terä- tai ampuma-ase. Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa - hankkeessa kehitetyllä Työturvallisella ennakoivalla toimintamallilla vastataan muuttuneen yhteiskunnan ensihoito- ja pelastusalojen ammattilaisten tehtäväkentälle aiheuttamiin haasteisiin.

Työturvallisessa ennakoivassa toimintamallissa pyritään välttämään riski ajautua vaara- ja uhkatilanteeseen päivittäisillä tehtävillä ja nostamaan näin operatiivisessa kenttätyössä olevien työturvallisuutta nykyistä korkeammalle tasolle.

Yhtäläiset koulutus- ja toimintamallit ovat tarpeellisia työvoiman liikkuvuuden ja yli toiminta-alueiden ulottuvien viranomaisten yhteistehtävien vuoksi. Tulevaisuudessa eri viranomaisten on oltava entistä tietoisempia toisen organisaation toimintamalleista, jotta toiminnan yhteensovittaminen moniviranomaistehtävillä on sujuvaa.

Työturvallinen ennakoiva toimintamalli tukee tulevaisuudessa jokaista ensihoidon ja pelastusalan ammattilaista päivittäisillä tehtävillään, koko valtakunnassa.

Beredskap inför farliga och hotfulla situationer vid räddningsverken

Utgivare Inrikesministeriet

Författare Tuomas Puukko och Saija Fält

Redigerare Tuomas Puukko och Saija Fält

Språk finska

Sidantal 24

Referat Antalet farliga och hotfulla situationer i samband med prehospital akutsjukvård och räddningsuppdrag har ökat ständigt under de senaste tio åren. En betydande del av de rapporterade farliga och hotfulla situationerna har involverat ett egg- eller skjutvapen. I projektet Beredskap inför farliga och hotfulla situationer vid räddningsverken har man tagit fram en proaktiv verksamhetsmodell för arbetarskydd som svarar mot de utmaningar som det föränderliga samhället ställer för yrkespersoner inom prehospital akutsjukvård och räddningsbranschen.

Verksamhetsmodellen syftar till att förebygga risken för farliga och hotfulla situationer i samband med dagliga arbetsuppgifter och på så sätt höja nivån på arbetarskyddet för dem som utför operativt fältarbete från det nuvarande.

På grund av arbetskraftens rörlighet och myndigheternas gemensamma insatser över verksamhetsområdenas gränser behövs det enhetliga utbildnings- och verksamhetsmodeller. I framtiden måste olika myndigheter vara allt mer medvetna om en annan organisations verksamhetsmodeller så att insatserna ska kunna samordnas på ett smidigt sätt i uppdrag som involverar flera myndigheter.

Arbets säker proaktiv verksamhetsmodell ska i fortsättningen användas som stöd för varje yrkesutbildad person inom prehospital akutsjukvård och räddningsverksamhet i hela landet då de sköter sina dagliga uppgifter.

Preparing for threats in rescue services departments

Publisher Ministry of the Interior

Author(s) Tuomas Puukko and Saija Fält

Editor(s) Tuomas Puukko and Saija Fält

Language Finnish

Pages 24

Abstract The number of threats encountered by the emergency medical services and rescue services has steadily increased over the last ten years. A significant number of the reported incidents and threats involved an edged weapon or a firearm. A proactive approach to occupational health and safety developed by the project Preparing for threats in rescue services departments responds to the challenges posed by the changed society to professionals in emergency medical services and rescue services.

The proactive approach to occupational health and safety aims to avoid the risk of being exposed to a threat in the course of one's daily duties, thus improving the occupational safety of people working in the field.

Standardised training and operating models are necessary for the mobility of the labour force and due to the joint duties of the authorities extending across territorial borders. In the future, the authorities will need to be more aware of each other's operating models to ensure smooth coordination of duties covering several authorities.

The proactive approach to occupational health and safety will support all emergency medical service and rescue service professionals in their daily work throughout the country.

Sisällys

1	Hankkeen lähtökohdat.....	7
2	Tutkimustietoa ja tilastoja.....	8
3	Hankkeen tavoitteet	12
4	Hankkeen työskentelytavat.....	13
5	Koulutuskokonaisuus.....	16
6	Johtopäätökset.....	18
7	Lopuksi	20
	Lähteet.....	22

1 Hankkeen lähtökohdat

Ensihoito- ja pelastustehtävillä kohdattavien vaara- ja uhkatilanteiden määrä on nousut tasaisesti viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana. Valtaosa näillä tehtävillä toimivista on kokenut väkivaltaa tai sen uhkaa työuransa aikana. Ilmiön yleisyys käy ilmi viimeaikaisista ensihoidon työympäristössä työskenteleville tehdyistä kyselytutkimuksista, ja myös vaaratapahtumaraportit ja -tilastot kertovat samaa viestiä.

Valtakunnan tasolla vaara- ja uhkatilanne- tai väkivaltatilannekoulutuksia on järjestetty vaihtelevasti niin pelastuslaitoksissa kuin ensihoito- ja pelastusalan oppilaitoksissa. Koulutuksista ovat vastanneet pääsääntöisesti oman toimensa ohella kunkin pelastuslaitoksen omat työntekijät, jotka ovat työskennelleet aiemmin esimerkiksi turvallisuus-alalla tai poliisina ja ovat siten aiheeseen perehtyneitä. Koulutuksissa on voitu hyödyntää myös ulkopuolisia kouluttajia, yleisimmin poliiseja.

Helsingin ja Uudenmaan eli niin kutsutun HIKLU-alueen pelastuslaitokset (Helsinki, Itä-Uusimaa, Keski-Uusimaa ja Länsi-Uusimaa) ovat kukin järjestäneet vaara- ja uhkatilanne- tai väkivaltatilannekoulutuksia työntekijöilleen useiden vuosien ajan. Huolimatta HIKLU-alueen pelastuslaitosten muuten laaja-alaisesta yhteistyöstä yhteinen koulutus, joka perustuisi yhtenäisesti sovittuihin toimintamalleihin, on puuttunut.

Tässä hankkeessa HIKLU-alueen pelastuslaitoksille on kehitetty ennakoivaan ajatteluun perustuva Työturvallinen ennakoiva toimintamalli (Saija Fält & Tuomas Puukko). Se on tarkoitettu päivittäisen työn tueksi operatiivisessa toiminnassa työskenteleville. Toimintamallia vahvistaa siihen perustuva koulutuskokonaisuus. Koulutuskokonaisuus materiaaleineen pilotoitiin kaksipäiväisessä kouluttajakoulutuksessa, ja sitä ovat kommentoineet useat sisältöasiantuntijat pelastuslaitoksilta, sairaanhoitopiireiltä ja poliisista. Työturvallinen ennakoiva toimintamalli soveltuu käyttöön niin ensihoitotyötä tekeville kuin pelastustoimen työntekijöille, valtakunnallisesti ja toimipaikasta riippumatta.

2 Tutkimustietoa ja tilastoja

Ensihoito- ja pelastusaloilla työskentelevien ammattilaisten kokemuksia työtehtävillä kohdatuista vaara- ja uhkatilanteista on selvitetty useissa kyselytutkimuksissa ja selvi-tyksissä. Tutkimukset osoittavat väkivallan tai sen uhan olevan yhä useammin läsnä ja koskettavan lähes jokaista operatiivista työtä tekevää. Vaara- ja uhkatilanteiden ra-portointijärjestelmistä kerätyt määrälliset tilastot tukevat päätelmää kehityskulusta: vaara- ja uhkatilanteista on muodostunut lähes jokapäiväinen osa työtä.

Kuva 1. Pelastustoimen ja ensihoidon riskinarviointijärjestelmään (PERA) raportoidut väkivalta- ja uhkatilanteet koko maassa vuosina 2014-2020. Lehtola Jukka / Pelastuslaitosten kumppa-nuusverkosto 2021.

Vuoden 2020 alussa neljä ammatillista edunvalvontajärjestöä – Suomen Pelastusalan ammattilaiset ry (SPAL), Sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö Tehy ry, Suomen Ensihoitoalan Liitto ry (SEHL) ja Suomen Sopimuspalokuntien liitto ry (SSPL) – teettivät ensihoitoalalla työskenteleville ja kolmannen sektorin toimijoille (sopimuspalokuntien ensiauttajat) Työturvallisuus ensihoitotyössä -väkivaltakyselyn, johon saatiin liki 2000 vastausta. Vastauksia saatiin lähes koko maan laajuisesti, ja eri hoidolliset tasot ensi-vasteesta ensihoidon kenttäjohtajaan tulivat edustetuiksi kyselyn aineistossa.

Työturvallisuus ensihoitotyössä -väkivaltakyselyn tulosten mukaan valtaosa (74 %) ensihoidossa työskentelevistä on kohdannut väkivaltaa tai sen uhkaa työuransa ai- kana. Sanallinen uhkailu ja uhkaava käytös koetaan lähes jokapäiväisiksi ensihoito- ja ensivastetehtävillä. Vakavia uhka- ja väkivaltatilanteita, kuten teräaseella uhkailua tai tönimistä, on kohdannut noin neljännes vastaajista (taulukko 1).

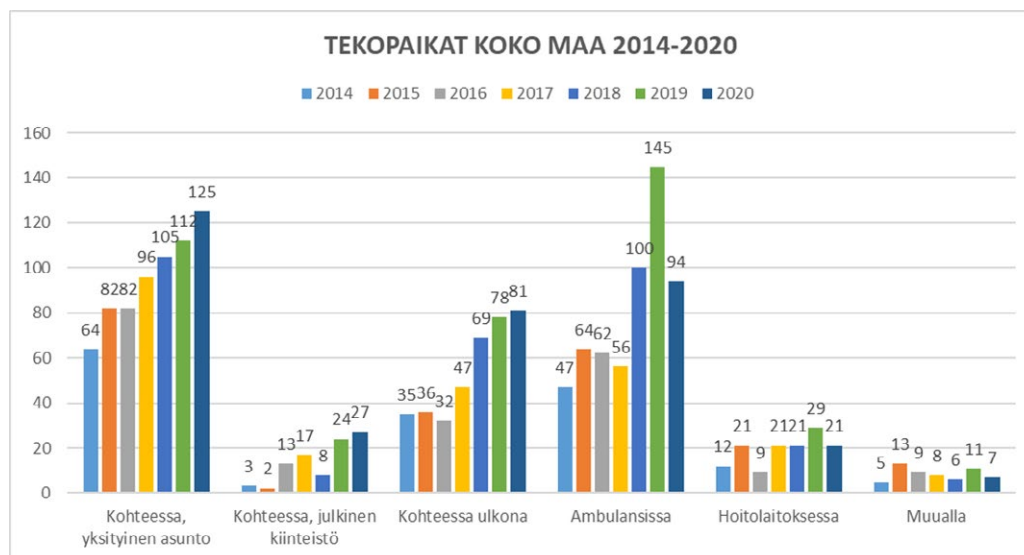
Taulukko 1. Uhka- ja väkivaltatilanteiden kokeminen ensihoito- ja ensivastetehtävillä Työturvallisuus ensihoitotyössä -kyselyn mukaan (SPAL, Tehy, SEHL, SSPL 2020).

Uhan luonne	Osuus vastaajista (%) n=1939	Osuus vastaajista (hlö) n=1939
Sanallinen uhkailu	88 %	1706
Töniminen	28 %	543
Tappouhkaus	27 %	524
Tavaroilla heittäminen	26 %	504
Teräaseella uhkailu	23 %	446
Ampuma-aseella uhkailu	7 %	135

Tehy ry teetti vuoden 2021 alussa jäsenilleen Selvitys väkivallasta sote-alalla -kyselytutkimuksen, jossa selvitettiin väkivallan eri muotojen ja häirinnän esiintymistä työpaikoilla, väkivallan ja häirinnän ilmenemismuotoja ja tekijöitä sekä väkivaltatilanteista ja häirinnästä kertomista, raportoimista ja jatkotoimia tapahtumien jälkeen. Kyselyyn vastasi 4023 perus- ja erikoissairaanhoidon, sosiaalipalveluiden sekä varhaiskasvatuksen työntekijää. Erikoissairaanhoidossa työskentelevistä vastaajista (n=1744) 11 prosenttia (192 hlö) oli ensihoidon työntekijöitä. Heistä fyysisen väkivallan uhkaa tai tekoja oli työssään kohdanut 80 prosenttia ja henkisen väkivallan tekoja puolestaan 76 prosenttia.

Ensihoidon vaihteleva ja haastava työympäristö lisää huomattavasti vaara- ja uhkatilanteille altistumisen riskiä. Työskentely joko tuntemattomissa olosuhteissa yksityisasunnoissa vähäisten esitietojen varassa, suurissa väkijoukoissa tai ahtaissa tiloissa ambulanssissa lisää turvattomuutta ja mahdollisuutta joutua väkivallan kohteeksi. Kuvasta 2 käyvät ilmi väkivalta- ja uhkatilanteiden tapahtumapaikat ensihoidon toimintaympäristössä. Valtaosa näistä tilanteista kohdataan ambulanssissa tai yksityisasunnossa, jossa ensihoitohenkilöstö on suorittamassa tehtäväänsä. (Lehtola 2021.)

Kuva 2. Pelastustoimen ja ensihoidon riskinarviointijärjestelmään (PERA) koko maassa vuosina 2014-2020 raportoitujen väkivalta- ja uhkatilanteiden tapahtumaympäristöt. Lehtola Jukka / Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto 2021.

Vaara- ja uhkatilanteista raportoidaan edellä mainittujen tutkimusten sekä Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston tilastojen perusteella yleisimmin kertomalla niistä suullisesti esimiehelle tai laatimalla kirjallinen raportti. Ensihoidon työpaikoilla vaara- ja uhkatilanteiden raportoimiseen käytetään yleisimmin Pelastustoimen ja ensihoidon riskinarviointijärjestelmä PERA:a tai Sosiaali- ja terveydenhuollon vaaratapahtumien raportointijärjestelmä HaiPro:a. Myös muita paikallisesti kehitettyjä raportoinnin työkaluja on käytössä. Vaihtelevista raportointikäytännöistä johtuen valtakunnallisten tilastojen laatiminen on haastavaa ja työlästä. Tapahtuneiden vaara- ja uhkatilanteiden todellista määrää on mahdotonta arvioida osittain myös siitä syystä, että edellä mainittujen tutkimusten ja tilastojen mukaan noin kolmannes tapahtumista jää raportoimatta.

Työturvallisuus ensihoitotyössä -väkivaltakyselyn (SPAL, Tehy, SEHL, SSPL 2020) vastaajista runsas puolet on osallistunut työnantajan järjestämään vaara- ja uhkatilannekoulutukseen. Tyytyväisyys työnantajan tarjoamiin jatkotoimenpiteisiin, kuten jälkipurkukeskusteluun koetun vaara- ja uhkatilanne jälkeen, oli tyydyttävällä tasolla. Noin puolet vastaajista koki, ettei tapahtumista seurannut mitään jatkotoimia. Tehyn tutkimuksessa (2021) ei kysytty saadusta vaara- ja uhkatilanteiden kohtaamiseen valmistavasta koulutuksesta, mutta kolmannes vastaajista arvioi tilanteen kuitenkin parantuneen työpaikallaan jatkotoimien myötä.

Ensihoitotyössä koettavat vaara- ja uhkatilanteet ovat kiinnostavia aiheita myös erilaisille kehittämistöille niin työpaikoilla kuin oppilaitoksissa. Pelkästään ammattikorkea-

koulujen opinnäytetyötietokanta Theseuksesta on löydettävissä yli kymmenen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä tehtyä ensihoidon vaara-, uhka- ja väkivaltailmiötä käsittelevää tutkimusta tai kehittämistyötä. Aihetta käsitteleviä alemman ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetöitä on julkaistu liki kolminkertainen määrä. Opinnäytetöissä selvitetään usein työelämälähtöisesti vaara-, uhka- ja väkivaltatilanteiden esiintymistä ensihoitotehtävillä tietyillä alueella tai työpaikalla sekä ensihoitajien kokemuksia niistä, laaditaan ohjeistuksia tai tuotetaan koulutusmateriaalia työnantajien tarpeisiin. Ylemissä tutkinnoissa tehtävien opinnäytetöiden teemana on ilmiön tarkastelu muun muassa työhyvinvoinnin, työssä jaksamisen, resilienssin eli psyykkisen kestävyuden ja turvallisuusjohtamisen näkökulmista.

Edellä kuvatut tekijät osoittavat vaara- ja uhkatilanneilmiön olevan tunnistettu ja tunnustettu työpaikoilla, oppilaitoksissa sekä ensihoito- ja pelastusalojen järjestöissä. Kuitenkin laaja-alaisempi koordinointi, yhteistyö ja ohjeistus puuttuvat valtakunnallisella tasolla. Aihe on taajaan esillä myös eri medioissa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa, kun peräänkuulutetaan konkreettisia ensihoitohenkilöstön turvallisuutta parantavia toimia. Eduskunnassa on tehty vuonna 2019 aloite rikoslain 17. luvun muuttamisesta. Aloitteessa esitetään, että ensihoidollisella tehtävällä toimivan henkilön väkivaltainen vastustaminen olisi jatkossa rangaistava teko ja vastaisi virkamiehen vastustamista / väkivaltaista vastustamista, josta säädetään rikoslain 16. luvussa. Lakialoite on käsiteltyvaiheessa lakivaliokunnassa. (Eduskunta 2021a.)

3 Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää ja yhtenäistää HIKLU-alueen pelastuslaitosten toimintamalleja vaara- ja uhkatilanteissa. Hankkeen avulla luodaan yhtenäinen ja kestävä koulutuksen jatkumo peruskoulutuksesta säännölliseen päivittäistä työskentelyä tukevaan ja osaamista ylläpitävään sekä kouluttajakoulutukseen saakka.

Hankkeessa tuotetaan vaara- ja uhkatilannekoulutukseen yhtenäinen toimintamalli ja siihen tarvittava koulutusmateriaali.

4 Hankkeen työskentelytavat

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa -hankkeessa kehitettiin alun taustatyön jälkeen ennakoivaan ajatteluun perustuva Työturvallinen ennakoiva toimintamalli, joka kattaa operatiivisen tehtävän siihen valmistautumisesta asiakkaan kuljetukseen ja koetun vaara- tai uhkatilanteen jälkeisiin toimenpiteisiin saakka.

Vaara- ja uhkatilannekoulutukseen laadittiin toimintamalliin perustuva koulutuskokonaisuus, joka käsittää niin teoriaopetuksen kuin käytännön harjoittelun. Koulutuskokonaisuuteen tuotettiin kouluttajan tukimateriaali (Kouluttajan opas) sekä oppituntimateriaalit ja harjoitussuunnitelmat.

Koulutuksessa käsiteltäviä aiheita ovat ensihoitotyössä kohdattava väkivalta, ensihoitotehtävillä vaikuttava lainsäädäntö, Työturvallinen ennakoiva toimintamalli tehtävän eri vaiheissa, aggressiivisen henkilön ja odottamattoman uhan kohtaaminen työtehtävällä, menettely vaara- ja uhkatilanteen jälkeen sekä tapahtumista raportointi.

Koulutuskokonaisuuden suunnittelussa hyödynnettiin HIKLU-alueen pelastuslaitosten vaara- ja uhkatilannekouluttajaverkostoa. Hankkeen alussa järjestetyssä suunnittelukokouksessa HIKLU-alueen pelastuslaitosten edustajien kanssa koottiin yhteen vallitsevat toimintatavat ja -mallit vaara- ja uhkatilanteisiin etsien niiden parhaita puolia ja nostaten esille havaittuja kehityskohtia. Kokoukseen osallistuivat ensihoitomestarit Lasse Mäkelä ja Aapo Granberg Helsingin pelastuslaitokselta, vs. ensihoitopäällikkö Kaisa Ahonen Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselta, ensihoitaja Juha Lampinen ja vs. ensihoitopäällikkö Jukka Lehtola Itä-Uudenmaan pelastuslaitokselta sekä palomestari Toni Teperi, projektipäällikkö/palomies-ensihoitaja Tuomas Puukko ja projekti-asiantuntija/ensihoitaja-ensihoidon kenttäjohtaja Saija Fält Länsi-Uudenmaan pelastuslaitokselta.

Työturvallisen ennakoivan toimintamallin kehittämisessä on hyödynnetty Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella vuonna 2021 kehitettyä ja pilotoitua vaara- ja uhkatilanteiden jälkeistä vertaispurkuprosessia (Saija Fält ja Tuomas Puukko). Vertaispurkuprosessi aktivoidaan koetun vaara- ja uhkatilanteen jälkeen, kun tilanteen kokeneet työntekijät laativat tapahtuneesta ilmoituksen PERA-järjestelmään. Vertaispurkupilotin toteuttajat keskustelevat tapahtumasta asianosaisten kanssa koulutuksellisesta näkökulmasta. Tällä pyritään vahvistamaan työturvallisia toimintamalleja sekä arvioimaan vaara- tai uhkatilanteen kokeneen henkistä jaksamista tapahtuman jälkeen. Lisäksi tapahtumista anonyymisti kerätyt tiedot tilastoidaan koulutuksen kehittämistä varten.

Vaara- ja uhkatilannekoulutuksen materiaaliluonnoksen valmistuttua syksyllä siihen pyydettiin lausunnot HIKLU-alueen pelastuslaitosten edustajilta. Heidän lisäksi asi-

antuntijalausuntoja antoivat ensihoidon kenttäjohtaja Marko Kolula Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä, ensihoitaja Atte Paakko Eksote Ensihoidosta, tekninen rikostutkija Paul Karlsson Teknisestä rikostutkintakeskuksesta, vanhempi konstaapeli Petteri Pekuri Sisä-Suomen poliisilaitokselta ja lääkintämestari Sanna Kauppinen Pirkanmaan pelastuslaitokselta.

Koulutusmateriaalien lisäksi hankkeessa on tuotettu julisteita hankkeen lähtökohdista, Työturvallisesta ennakoivasta toimintamallista sekä sen ydinajuksesta ”Työturvallisuus lähtee omasta ajattelusta” pelastuslaitoksille ja muille yhteistyötahoille tiedottamista varten. Lisäksi teetettiin taskukokoiset muistikortit uudesta Työturvallisesta ennakoivasta toimintamallista työntekijöiden päivittäisen työskentelyn tueksi. Koulutus- ja viestintämateriaaleihin kuvatut videot ja kuvat ovat Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen viestintäassistentti Victor Langin ja ensihoitaja Niklas Lindbladin tuottamia. Materiaalien graafisen ilmeen on suunnitellut Victor Lang.

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa -hankkeesta on tiedotettu ja viestitty niin organisaation sisällä kuin valtakunnallisesti seuraavasti:

- 22.6.2021 julkaisu Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen sosiaalisessa mediassa
- 17.9.2021 hankkeen esittely Suomen Ensihoitoalan liiton Ensihoitopäivät 2021 -webinaarissa
- 22.09.2021 hankkeen esittely sisäministeriön Yhdenmukaisuutta pelastustoimeen -webinaarissa
- 1.10.2021 uutinen Suomen Pelastusalojen Liiton Pelastusalan ammattilaiset -verkkojulkaisussa
- 17.–18.11.2021 posteriesitys Pelastustoimen ajankohtaispäivillä Oulussa
- 3.12.2021 hankkeen tuotosten ja toimintamallin esittely HIKLU-alueen tiedotteessa
- 12/2021 artikkeli hankkeen tuotoksista ja vaikutuksista Suomen Palopäällystöliiton Palopäällystö-lehdessä
- 14.12.2021 hankkeen tuotosten esittely sisäministeriön päätöswebinaarissa
- 12/2021 mediatiedote valtakunnallisille tiedotusvälineille.

Hankkeessa toteutetusta kouluttajakoulutuspilotista kerättiin palaute niin osallistujilta kuin kouluttajilta, ja materiaalia päivitettiin palautteiden perusteella ennen sen julkaisua Koulumaali-verkko-oppimisympäristössä joulukuussa 2021. Pilottikoulutus järjestettiin HIKLU-alueen pelastuslaitoksille, joista jokaisesta valittiin koulutukseen neljä

henkilöä. Kouluttajakoulutuspilottin kouluttajina toimivat hanketyöntekijät sekä hankkeeseen materiaalin työstövaiheessa osallistuneet vaara- ja uhkatilannekouluttajina työpaikoillaan toimivat henkilöt Itä-Uudenmaan pelastuslaitokselta, Eksote Ensihoidosta ja Keski-Suomen sairaanhoitopiiriltä.

Hankkeen vaikutukset näkyvät pidemmällä aikavälillä pelastustoimen työntekijöiden työturvallisuuden kohenemisena sekä vaara- ja uhkatilanteista aiheutuvien seurausten, kuten sairauspoissaolojen, vähenemisenä. Yhtenäiset ja selkeät toimintamallit niin vaara- ja uhkatilanteiden ennakoimiseen ja ennaltaehkäisemiseen kuin niiden kohtaamiseen ja jälkitoimenpiteisiin edesauttavat työntekijöiden työhyvinvointia ja työssäjaksamista.

5 Koulutuskokonaisuus

Työturvalliseen ennakoivaan toimintamalliin perustuva vaara- ja uhkatilannekoulutuskokonaisuus on suunniteltu jatkuvaan käyttöön ensihoito- ja pelastustehtävissä toimivalle henkilöstölle. Se on suunniteltu toteutettavaksi kahdessa kahdeksan tunnin mittaisessa osassa. Ensimmäisessä osassa aihetta käsitellään teorian kautta yhdistäen luento-opetukseen ryhmätehtäviä ja muita osallistujia aktivoivia elementtejä. Toinen osa painottuu käytännön tekemiseen rastiharjoitusten ja todellista tilannetta vastaavien simulaatioharjoitusten muodossa. Vaara- ja uhkatilannekoulutusta suositellaan järjestettäväksi koko henkilöstölle ja koko sen laajuudessa säännöllisin väliajoin.

Koulutuskokonaisuus on mahdollista pilkkoa pienempiin osakokonaisuuksiin resursien niin vaatiessa. Koulutuskokonaisuus ja siihen laadittu materiaali on suunniteltu käytettäväksi esitetyssä järjestyksessä. Jos kokonaisuutta suoritetaan pienemmissä osissa, kouluttajan tulee varmistaa kaikkien osallistujien olevan tiedollisesti ja taidollisesti samalla tasolla edettäessä teoriaopetuksesta rastiharjoituksiin ja edelleen simulaatioihin.

Koulutuksen osa-alueita voidaan käyttää varsinaisten koulutuspäivien jälkeen myös osaamisen ylläpitämisessä esimerkiksi osana vuorokoulutusta. Vaara- ja uhkatilannekouluttaja järjestää tällöin teoriakertauksen sisältävän harjoituksen tai pelkän teoriakertauksen valitsemastaan aihealueesta. Työturvallista ennakoivaa toimintamallia suositellaan sisällytettäväksi osaksi myös muutasäännöllistä simulaatiokoulutusta, sillä onhan työturvallisuus huomioitava operatiivisessa työssä jokaisella tehtävällä ja jokaisessa työvuoressa.

Koulutuskokonaisuuden käyttö ja soveltaminen edellyttävät kouluttajana toimivalta paitsi yleistä soveltuvuutta, kokemusta ja osaamista koulutustehtäviin ensihoito- ja pelastustyön toimintaympäristössä, myös syvempää perehtyneisyyttä aihealueeseen. Vaara- ja uhkatilannekouluttajakoulutusta suositellaankin edellytykseksi asiakokonaisuutta kouluttaville. Kouluttajakoulutusta voidaan järjestää useampien pelastuslaitosten yhteistyönä niiden tarpeiden mukaisesti.

Kuva 3. Vaara- ja uhkatilannekoulutuskokonaisuus

6 Johtopäätökset

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa -hanke on laaja kokonaisuus, joka koskettaa valtakunnallisesti suurta määrää ensihoidossa ja pelastustoimessa työskenteleviä henkilöitä. Hankkeen aikana on tehty yhteistyötä HIKLU-alueen pelastuslaitosten sekä niiden ulkopuolisten pelastuslaitosten ja sairaanhoitopiirien edustajien ja yhteistyöviranomaisten kanssa. Tehtäväkentän ollessa laaja vain saumattomalla yhteistyöllä on mahdollista hoitaa moniviranomaistehtävät onnistuneesti.

Vaikutavuutta arvioitaessa katseet on syytä suunnata ensin koulutuskokonaisuuden jalkauttamisen onnistumiseen sekä työturvallisuuskoulutuksen lisäämiseen ja yhtenäistämiseen organisaation sisällä. Pidemmällä aikavälillä vaikutavuuden seurantaan voidaan käyttää tilastoituja vaara- ja uhkatilanteita sekä niiden suhdetta sairauspoissaoloihin ja työhyvinvointiin.

Hankkeessa tuotettu koulutusmateriaali on viety Koulumaali-verkko-oppimisympäristöön Vaara- ja uhkatilanteisiin varautuminen pelastuslaitoksissa -hankkeen (10.3) ohjeen mukaisesti. Aiheen kouluttaminen vaatii kuitenkin ensihoidon tai pelastajan tutkinnon lisäksi vahvaa substanssiosaamista tai kokeneemman kouluttajan ohjausta, jotta materiaalista ja koulutuksesta saadaan paras mahdollinen hyöty operatiivisessa toiminnassa työskenteleville ammattilaisille. Hankkeessa toteutettu HIKLU-alueen pelastuslaitosten kouluttajakoulutuspilotti 8.–9.12.2021 osoitti, kuinka merkittävään asemaan lähiopetuksena toteutettu kouluttajakoulutus asettuu tulevan kouluttajan näkökulmasta.

Työturvallista ennakoivaa toimintamallin ja siihen liittyvän koulutuskokonaisuuden kehittämisen myötä suositamme, että

- työturvallisuus tulee huomioida jokaisella ensihoito- ja pelastustehtävällä sekä muissa pelastustoimen työtehtävissä kentällä toimittaessa.
- vaara- ja uhkatilannekoulutuksen tulee sisältyä kiinteänä osana henkilöstön osaamisen ylläpitämisen ja kehittämisen koulutussuunnitelmaa.
- yhtenäisten työturvallisuutta edistävien toimintamallien käyttöönottoon on panostettava muiden ensihoidon ja pelastustoimen vaatimusten ohella.

Suosittellemme koulutusmateriaalin jalkauttamista tuleville hyvinvointialueille sisäministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä. Koulutuksen jalkauttamiseen ensihoito- ja pelastusalan oppilaitoksiin tarvitaan myös opetus- ja kulttuuriministeriön tukea.

Vaara- ja uhkatilanteisiin varautumisen kokonaisuuden kehittämiseksi suosittelemme valtakunnallisen ohjausryhmän perustamista. Se koottaisiin tulevien hyvinvointialueiden ja yhteistyöviranomaisten asiantuntijoista sekä edellä mainittujen ministeriöiden edustajista. Ohjausryhmän tehtäviin tulisi kuulua niin koulutuskokonaisuuden kuin yhtenäisten toimintamallien valtakunnallinen eteenpäinvieminen.

7 Lopuksi

Ensihoito- ja pelastusaloilla työskentelevistä lähes jokainen on kohdannut eriasteista henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa työuransa aikana. Vaaratapahtumaraportteista laaditut tilastot ja useat ensihoitohenkilöstölle teetetyt kyselytutkimukset osoittavat ilmiön yleisyyden sekä vaara- ja uhkatilanteiden määrän jatkuvan kasvun. Kyselytutkimusten tuloksissa nousee vahvasti esiin huoli ensihoito- ja pelastusalojen työntekijöiden työturvallisuudesta ja työssä jaksamisesta. Aiheesta on uutisoitu laajalti myös eri medioissa samalla peräänkuuluttaen toimenpiteitä asiantilan korjaamiseksi.

Pelastuslaitoksissa on järjestetty vaara- ja uhkatilannekoulutuksia jo vuosia. Koulutusten ja kouluttajien kirjo on kuitenkin laaja, eikä yhteisesti sovittua linjaa toimintamallista vaara- ja uhkatilanteissa toimimiseen tai operatiivisen henkilöstön koulutuksiin ole tähän mennessä laadittu. Ensihoito- ja pelastusalan oppilaitoksissa vaara- ja uhkatilannekoulutuksia järjestetään vaihtelevasti. Työturvallisen ennakoitiin perustuvan toimintamallin omaksuminen osaksi ammatillista osaamista jo opiskeluvaiheessa on kuitenkin merkittävä tekijä, jolla työturvallista asennetta ja toimintakulttuuria voidaan kehittää kestävästi.

Vuoden 2021 alussa tarjoutui mahdollisuus kehittää Uudenmaan alueen ja Helsingin pelastuslaitoksille yhtenäinen koulutuskokonaisuus vaara- ja uhkatilanteita varten sisäministeriön myöntämän alueellisen kehittämisrahan avulla. Ennakointiin perustuvan toimintamallin kehittäminen ja sen käytön laajentaminen yhtenäisen koulutuskokonaisuuden myötä maamme suurimpiin ensihoitopalvelua tuottaviin pelastuslaitoksiin luovat pohjan yhtenäiselle vaara- ja uhkatilanteiden toimintamallille ja koulutukselle myös valtakunnallisella tasolla.

Hankkeessa on kehitetty Työturvalliseen ennakoivaan toimintamalliin perustuva koulutuskokonaisuus, joka sisältää myös materiaalin kouluttajalle ohjeineen sekä teoria- ja harjoitussisältöineen. Hankkeen aikana koulutuskokonaisuus pilotoitiin kouluttajakoulutuksena Uudenmaan ja Helsingin pelastuslaitosten vaara- ja uhkatilannekouluttajille, jotka voivat sen suoritettuaan järjestää vaara- ja uhkatilannekoulutuksia työpaikkansa henkilöstölle. Hankkeessa on annettu myös jatkosuosituksia toimintamallin käytön laajentamiselle ja koulutuksen kehittämiselle tulevaisuudessa. Hankkeen tuotosten hallintaoikeus on sisäministeriön pelastusosastolla.

Haluamme esittää lämpimät kiitokset seuraaville kehittämäämme toimintamallia ja koulutusmateriaaleja oikolukeneille ja kommentoineille asiantuntijoille: ensihoitomestari Lasse Mäkelä (Helsingin pelastuslaitos), ensihoitaja Juha Lampinen (Itä-Uudenmaan pelastuslaitos), ensihoidon kenttäjohtaja Marko Kolula (Keski-Suomen sairaanhoitopiiri), lääkintämestari Sanna Kauppinen (Pirkanmaan pelastuslaitos), ensihoitaja

Atte Paakkonen (Eksote Ensihoito), rikosylikonstaapeli Paul Karlsson (Tekninen Rikostutkintakeskus, Tampere) ja vanhempi konstaapeli Petteri Pekuri (Sisä-Suomen poliisilaitos). Kiitokset myös kouluttajakoulutuspilottiin osallistuneille arvokkaasta palautteestanne. Uskomme, että Työturvalliseen ennakoivaan toimintamalliin perustuvalla koulutuskokonaisuudella voimme parantaa meidän jokaisen operatiivista työtä tekevän ja siihen opiskelevien työturvallisuutta.

Työturvallisuus alkaa omasta ajattelusta.

Espoossa 2.12.2021

Tuomas Puukko

Palomies-ensihoidaja
Projektipäällikkö

Saija Fält

Ensihoitaja, ensihoidon kenttäjohtaja
Projektiasiantuntija

Lähteet

Awanic Oy. Sosiaali- ja terveydenhuollon vaaratapahtumien raportointijärjestelmä Haipro. <<https://awanic.fi/haipro/>>

Eduskunta 2021. LA 37/2019 vp Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_37+2019.aspx>

Fält, Saija - Puukko, Tuomas 2021. Vaara- ja uhkatilanteen jälkeiset toimenpiteet Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksella - Vertaispurkupilotti. Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos.

Hedrenius, Sara - Johansson, Sara 2016. Kriisituki_ Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Helsinki: Tietosanoma.

Jakonen, Antti - Koski, Anssi - Sumanen, Hilla 2019. Kohti turvallisempaa hälytysajoa: Riskit tiedoksi ja turvallisuus käytännöksi. Traficom:n tutkimuksia ja selvityksiä 33/2019.

Karlsson, Paul 2021. Tekninen Rikostutkintakeskus Tampere. Toiminta rikospaikalla. Henkilökohtainen tiedonanto. 12.10.

Kauppila, Antti 2021. Osaamistavoitteet – avaimet hyvään oppimiseen, Karelia Ammattikorkeakoulun verkkojulkaisu Vasu 1/2021.

Keski-Suomen pelastuslaitos 2021. PERA Pelastustoimen ja ensihoidon riskinarvio. Raportit.

Kuikka, Jorma 2021. Henkilökohtainen tiedonanto. 15.7.

Lehtola, Jukka 2021. Pelastuslaitosten uhka- ja väkivaltatilanteet vuosilta 2014–2020. Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto.

Nordqvist, Hilla (toim.) 2021. MENTALFIREFIT: Tutkimusta mielenterveydestä ja jälkipurkukäytännöistä pelastusalalla. XAMK TUTKII 20. Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu.

Oikeusministeriö 2021a. Finlex® oikeudellisen aineiston julkinen tietopalvelu. <<https://www.finlex.fi/fi/>>

Oikeusministeriö 2021b. <www.oikeusministerio.fi>

Poliisin verkkosivut 2021. <www.poliisi.fi>

Paakko, Atte - Peltola, Antti - Lisitsyn, Dimitri 2021. Ajonaikainen turvallisuus - koulutusvideo. Eksote Ensihoito.

Rikoksenteorjantaneuvosto 2021. <www.rikostorjunta.fi>

Rikoslaki 39/1889

Soisalo, Raul 2011. Väkivallan preventio sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.

Suojaliivi.fi 2021. Suojaliivien standardit. <<http://www.suojaliivi.fi/suojaliivien-standardit>>

Suomen Palopäälystöliitto – Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu 2021. Suositus jälkipurkutoimien järjestämiseksi.
<https://www.sppl.fi/files/4718/Suositus_jalkipurkutoimien_jarjestamiseksi_2021.pdf>

Suomen Palopäälystöliitto 2020. Jälkipurku- ja vertaispurkuohjaajakoulutusten oppimateriaalit.

Suomen Palopäälystöliitto 2016. Uhka- ja väkivaltatilannekoulutus. Kouluttajan opas.

Suomen Pelastusalan ammattilaiset ry SPAL – Sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö TEHY ry – Suomen Ensihoitoalan Liitto ry SEHL – Suomen Sopimuspalokuntien liitto ry SSPL 2020. Työturvallisuus ensihoitotyössä -kyselyn päätulokset.
<https://www.tehy.fi/fi/system/files/mfiles/dokumentti/tyoturvallisuus_ensihoidotyossa_-_vakivaltakyselyn_paatulokset_id_15966.pdf>

Suomen perustuslaki 731/1999

Suomen Psykologinen Instituutti 2021. Kriisityön erikoistumisopintojen oppimateriaalit.

Tapaturva 2020. Ajokouluttajakoulutuksen oppimateriaalit.

Tehy ry 2021. Selvitys väkivallasta sote-alalla. Tulospaketti. Aula Research.

Theseus Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut 2021. <theseus.fi>

Traumaperäinen stressihäiriö. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2020 (viitattu 30.11.2021). Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi.

Työsuojeluhallinto 2013. Väkivallan uhka työssä. Työsuojeluoppaita ja ohjeita 46. Tampere.

Työturvallisuuslaki 738/2002